

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande över Narkotikastraffutredningens betänkande Synnerligen grova narkotikabrott (SOU 2014:43)

Övergripande synpunkter

Utredningen har gjort en förtjänstfull sammanfattning av praxisutvecklingen och utländsk lagstiftning på området. Hovrätten delar utredningens uppfattning att det i sig är positivt att straffvärdebedömningen av grova narkotikabrott och grova narkotikasmugglingsbrott blivit mer nyanserad och att andra straffvärdepåverkande omständigheter i högre grad beaktas vid sidan av sort och mängd narkotika. Hovrätten instämmer vidare i utredningens slutsats att det inte finns skäl att förändra de aktuella straffskalornas yttre ramar.

Hovrätten delar i grunden utredningens uppfattning att mängden narkotika bör ha en avtagande effekt på straffvärdet men att det egentligen inte finns skäl för att mängden vid en viss gräns inte längre ska kunna beaktas. Hovrätten har därför ingen invändning mot den övergripande tanken att mängden hanterad narkotika ska kunna medföra att den övre delen av straffskalorna för grova narkotikabrott och grova narkotikasmugglingsbrott tillämpas och inte heller mot ambitionen att göra regleringen tydligare i detta avseende. Vidare ansluter sig hovrätten till utredningens bedömning att åtgärden att dela upp straffskalorna för dessa brott är ändamålsenlig för att uppnå detta.

När det gäller den närmare utformningen av författningsförslagen och utredningens överväganden har hovrätten emellertid en del synpunkter.

Det nuvarande rättsläget i frågan om övre tak

I betänkandet, s. 234, anges att något auktoritativt uttalande från Högsta domstolen om straffvärdemässiga tak inte finns, vilket sedan vidareutvecklas på s. 241 f. Det bör därvid poängteras att HD:s uttalanden, enligt hovrättens uppfattning, har tolkats på ett annat sätt av, i vart fall den absoluta merparten av, underätterna. I NJA 2012 s. 144 p. 18, som utredningen framför allt uppehåller sig vid, ställde Högsta domstolen upp en övre gräns som i och för sig var något diffus. Där angavs att mängden i allmänhet inte bör föranleda bedömningen att straffvärdet motsvarar ett fängelsestraff som sträcker sig mer än några år över minimistraffet för grovt brott. Domstolen tillade att den betydelse som tillmäts mängden narkotika måste tillåtas variera något med preparatets farlighet.

Att Högsta domstolen har ansett att det ska finnas en övre mängdmässig gräns för de olika preparaten framgår dock rätt klart genom den hänvisning som domstolen i NJA 2012 s. 535 gör till det nyss nämnda avgörandet och tillägget i p. 28. Enligt denna punkt är den slutsats som kan dras av det tidigare avgörandet att mängden, när det gäller olaglig hantering av cannabis, inte i sig bör kunna föranleda ett så strängt straff som fängelse i fem år, om det inte rör sig om *alldeles extrema fall* (hovrättens kursivering).

Däremot delar hovrätten utredningens uppfattning att varken lagtext eller förarbeten ger något direkt stöd för en sådan övre gräns (betänkandet s. 242). De övre gränserna beror uteslutande på Högsta domstolens vägledande uttalanden i frågan.

Mängdens betydelse i den övre delen av straffskalan

I betänkandet anges på olika ställen att straffmätningen utifrån sort och mängd har varit linjär, att den numera är linjär upp till ”taken” och att det sedan blir stopp (t.ex. s. 243, 244 och 253). Synsättet förefaller ha varit betydelsefullt för de vidare överväganden som sedan görs i frågan om vilken betydelse mängden bör

ha i den övre delen av straffskalan. Eftersom synsättet inte är invändningsfritt bör det kommenteras.

Både de tabeller om sort och mängd som tidigare användes och de nuvarande anger straffvärden, här bortses från bötesbrotten, först i månader upp till ett års straffvärde och därefter i år. Vid varje straffvärde anges en mängd, vilken i sin tur varierar beroende på vilket preparat det är fråga om. Ska man använda en grafisk liknelse rör det sig således om trappsteg. En annan sak är att man i rätts-tillämpningen ibland, när mängden t.ex. ligger mitt emellan två trappsteg, t.ex. mellan två och tre år, dömer till två och ett halvt års fängelse.

Det finns en del skillnader mellan de tidigare och nuvarande tabellerna. Den första skillnaden är att mängderna vid de olika straffvärdena, på grund av avgörandena från Högsta domstolen, genomgående är större. För det andra ökar mängderna, vid straffvärden på mer än ett år, ännu mer för varje trappsteg enligt de nuvarande tabellerna jämfört med de gamla. Slutligen tar de nuvarande tabellerna slut vid de olika "taken", som alltså beroende på preparat är 4,5, 5 eller 5,5 år.

Sedan finns det en tröskeleffekt i dag på det sättet att, för att sort och mängd ska leda till längre straff än taken medger, det krävs, enligt den praxis som har fått störst genomslag, att mängden är cirka tio gånger större än den mängd som anges vid "taket". Såvitt känt har dock mängden i sig inte lett till större påslag än ytterligare ett eller ett och ett halvt år.

Hovrätten delar, som tidigare nämnts, i grunden utredningens uppfattning att mängden bör ha mindre betydelse efterhand men att det egentligen inte finns skäl för att den vid en viss gräns inte längre ska kunna beaktas. Men den tidigare beskrivningen visar att vad saken i grunden handlar om är hur mycket större mängder det ska krävas för att man utifrån sort och mängd ska döma till längre straff än vad de nuvarande "taken" medger. Det som utredningen i själva verket föreslår är att det ska finnas trappsteg hela vägen. Men för att brottet ska bli synnerligen grovt och straff på sex år eller mer ska mätas ut ska det krävas en ännu större *ökning* av mängden än den ökning som krävs för att straffvärdet ska öka från fyra till fem år.

Om denna ökning av mängden inte är stor, blir följden att man relativt ofta kommer att döma ut maxstraffet, dvs. tio år, även beträffande t.ex. kurirer. Det var bl.a. det som Högsta domstolen ville undvika genom sin ändrade praxis.

Utredningen föreslår sina ändringar i syfte att göra lagstiftningen tydligare (s. 244). Om lagstiftningen ska bli tydligare bör lagstiftaren, enligt hovrättens uppfattning, på ett eller annat sätt klargöra sin uppfattning i den nu berörda frågan och inte som utredningen överlämna den till rättstillämpningen. Till skillnad från utredningen (s. 256) bedömer hovrätten inte att detta är en fråga som så ofta är stadd i förändring att ett sådant klargörande är olämpligt.

Kvalifikationsgrunderna för grova brott

Utredningen föreslår på s. 245 att den erinran som idag finns i 3 § narkotikastrafflagen, om att bedömningen av om ett narkotikabrott är grovt ska grundas på en sammanvägning av omständigheterna i det särskilda fallet, ska utgå. Detta motiveras på s. 248 med att domstolen ändå ska göra en sådan sammanvägning i enlighet med vad som i allmänhet gäller och att en särskild erinran om detta i lagtexten kan tyckas överflödigt och även framstå som inkonsekvent i förhållande till andra straffbestämmelser. Dessa argument är väl värda att beakta.

Samtidigt har det fram till juni 2011 varit utmärkande för narkotikamålen att straffvärdesbedömningen i princip uteslutande baserats på den sort och mängd narkotika som gärningen avsett. Högsta domstolen har i sin senare praxis framför allt framhållit betydelsen av att samtliga omständigheter i det enskilda fallet beaktas i narkotikamål på samma sätt som görs i brottmål i allmänhet.

Mot den bakgrunden ser hovrätten en risk med att, i det läge vi nu befinner oss, ta bort den erinran med denna innebörd som finns i 3 § narkotikastrafflagen. Ett alternativ för lagstiftaren är i stället – för att göra regleringen enhetlig – att införa motsvarande föreskrift i 6 § smuglingslagen.

Hovrätten ansluter sig i övrigt till utredningens bedömning på s. 245, att det inte finns skäl att ändra de särskilda kvalifikationsgrunderna för grovt narkotikabrott och grov narkotikasmuggling.

Synnerligen grova narkotikabrott

När brottet synnerligen grov misshandel infördes var syftet att generellt höja straffnivån för de allvarligaste fallen av grov misshandel. Även införandet av ett synnerligen grovt vapenbrott vilar på en sådan tanke (prop. 2013/14:226). Utredningen anger på s. 250 att avsikten med att införa synnerligen grova brott vid narkotikabrottslighet inte är att generellt påverka straffnivån för de allvarligaste narkotika- och narkotikasmugglingsbrotten. I stället är avsikten att göra lagstiftningen tydligare och skapa förutsättningar för domstolarna att fullt ut, inom ramen för respektive straffskala, beakta samtliga för straffvärdet relevanta omständigheter. Av vad som sägs i det följande framgår att syftet i allt väsentligt endast är att höja straffnivån vid hantering av mycket stora mängder narkotika för att på så sätt ge uttryck för en fast och konsekvent syn och få en straffnivå som harmonierar med andra länders.

Den omständigheten att syftet med att införa synnerligen grova narkotikabrott således skiljer sig från syftet med motsvarande regleringar för misshandels- och vapenbrott utgör enligt hovrätten inget hinder mot att nu använda samma lagstiftningsteknik som för de brotten. Som inledningsvis anförts ställer sig hovrätten positiv till utredningens syfte med att införa synnerligen grova brott vid narkotikabrottslighet och bedömer också att åtgärden kan vara ändamålsenlig.

Särskilda kvalifikationsgrunder för synnerligen grova brott

Enligt utredningens förslag ska det inte av lagtext framgå några särskilda kvalifikationsgrunder för synnerligen grova brott. På s. 254 anförts att motsvarande kvalifikationsgrunder ska gälla för de synnerligen grova brotten som för de grova brotten och om de angivna omständigheterna är tillräckligt försvårande är brottet att hänföra till straffskalan för det synnerligen grova brottet.

Hovrätten har svårt att se hur lagstiftningen ska kunna bli tydligare eller i övrigt tjäna det uppgivna syftet utan att riktlinjer ges för vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om ett grovt brott är synnerligen grovt.

Hovrätten anser, till skillnad från utredningen, att sådana riktlinjer bör framgå direkt av lagtexten. De exemplifierande kvalifikationsgrunder som utredningen överväger på s. 251 f. bör kunna tjäna som utgångspunkt. Ett sätt att eliminera de farhågor som utredningen där målar upp kan vara att göra vissa av rekvisiten kumulativa i förhållande till varandra, men alternativa i förhållande till andra.

Som tidigare nämnts anser hovrätten att lagstiftaren även bör ge någon anvisning om hur stora mängder narkotika det ska vara fråga om för att brottet med hänsyn till mängden ska bedömas som synnerligen grovt. Hovrätten delar inte utredningens uppfattning att den frågan bör överlåtas till domstolarnas praxisbildning (s. 256).

Särskilda brottsbeteckningar för synnerligen grova brott

Som utredningen konstaterat har lagstiftaren vid införandet av synnerligen grova misshandelsbrott inte infört någon ny brottsrubricering. Det har man däremot gjort beträffande synnerligen grova vapenbrott. Utredningen anger på s. 259 att det beträffande narkotikabrott och narkotikasmugglingsbrott som anses synnerligen grova inte finns tillräckliga skäl att ge brotten egna brottsbeteckningar.

Hovrätten delar inte denna uppfattning. Genom en egen brottsrubricering klargörs i varje situation vilken grad av brottet – och därmed vilken straffskala – som avses, vilket förenklar den praktiska hanteringen i flera avseenden. Detta gäller framförallt mot bakgrund av att uppdelningen av straffskalorna för grovt narkotikabrott och grov narkotikasmuggling, enligt vad utredningen anför på s. 260 f., kommer få konsekvenser bl.a. när det gäller möjligheterna att tillämpa straffprocessuella tvångsmedel och frågan om universell jurisdiktion. En ytterligare fördel med en sådan ordning är att det redan av domslutet kommer framgå om brottet bedömts vara synnerligen grovt. Slutligen framstår lagstiftningstekniken där brottet får en egen rubricering som mer modern.

Betydelsen av en förkortad preskriptionstid för grova brott

Som utredningen redovisar på s. 261 innebär utredningens förslag att preskriptionstiden för grovt narkotikabrott och grovt narkotikasmugglingsbrott som inte bedöms som synnerligen grovt brott sänks från 15 år till 10 år. Utredningen uttrycker på samma sida uppfattningen att den sänkta preskriptionstiden inte medför några konsekvenser i praktiken. Enligt hovrättens erfarenhet har det funnits fall där den sänkta preskriptionstiden hade fått den konsekvensen att brottet inte hade kunnat lagföras.

Förhållandet till de olika övre tak som i dag tillämpas

Om det ska införas ett synnerligen grovt brott framstår det som fördelaktigt om lagstiftaren ger någon anvisning för hur denne ser på Högsta domstolens tanke att "taket" beroende på preparatets farlighet ska gå på olika nivåer. Taken går i dag, som tidigare nämnts, antingen vid 4,5, 5 eller 5,5 år. Beroende på vilket preparat som det gäller skulle man, med de principer som gäller i dag, få ett hopp från för vissa preparat ett övre tak vid 4,5 år till den nedre gränsen för synnerligen grovt brott, dvs. 6 år och i andra fall endast från 5,5 år till 6 år.

Enligt hovrättens uppfattning finns det för övrigt skäl att överväga om det är rimligt att ha olika övre gränser beroende på, som Högsta domstolens motiverat det, preparatens olika farlighet. Hur farligt preparatet är får nämligen genomslag redan genom att gränsen för grovt brott dras vid olika antal missbruksdoser. De tabeller som används innebär t.ex. att gränsen för grovt brott beträffande heroin går vid 500 missbruksdoser medan det för amfetamin krävs 5 000 doser.

En uppdelning som utredningen på s. 244 föreslår av straffskalan i två skalor bör, mot den nu angivna bakgrunden, föregås av klargöranden från lagstiftaren i den nu aktuella frågan.

Narkotikaprekusorer

Hovrätten ansluter sig till utredningens bedömning på s. 259 att någon ändrad gradindelning inte bör göras beträffande narkotikaprekusorer.

Detta yttrande har beslutats av hovrättsråden Bob Nilsson Hjorth, Åsa Liljeroth och Ingela Sundin samt tf. hovrättsassessorn Johanna Nilsson (referent).

Bob Nilsson Hjorth

Johanna Nilsson